

Sekrestye és paramentumok

A miséhez szükséges liturgikus textíliák, kisebb szerelvények, papi és ministráns ruhák valamint a templomi pénztárszekrény¹ tárolására és a papok átöltözésére szolgáló sekrestye (*pastophorium*) a templom délkeleti sarkában, a szentélytől jobbra található. A 19. század végéig egyetlen, nyitott helyiség volt, templomba vezető bejáratát a misére érkező hívek szabadon használhatták. Hegyi Antal plébános 1888-ban egy üvegezett, ajtóval ellátott belső fallal választotta el a helyiséget.² A sekrestyében lévő intarziás szekrény feltehetően a 18–19. század fordulóján készült, az épülettel közel egyidős.

Az 1827-ben íródott vizitációs jegyzőkönyv számos, miséhez szükséges kelléket: kehelytakaró- és tisztító kendőket, díszesebb kehelyfedő *pallákat*, oltár- és szószékterítőket is felsorol.³ A gyorsan elhasználódó, díszítetlen fehér *purificatoriumok* és *corporálék*⁴ pótlását a plébánosok többnyire saját költségükön oldották meg. 1881-ben Edelenyi János hat ostyaabroszt és tizenkét kehelytisztító kendőcskét varratott a templom számára.⁵ Hét évvel később Hegyi Antal tizenkét új corporálét készíttetett.⁶

A 19–20. század fordulóján a templom felszerelése teljesen megújult. Az „aranszajú” Hegyi Antal plébános lelkesítő beszédei nyomán a helyi

Nagypágo és Föl. Művelődési Műhely.

A városi központi Oltáregyesület választmánya folyó hó 15-én osztotta szét az ez év szeptember 26-án megnyílt Oltáregyesületi kiállításán bemutatott egyházi ruhákat és szereket.

Tekintettel az egész egyházmegyében megnyilatkozó szükségletre Nagypágo bölcs vezetése alatt álló templom javára adományozhattuk a következőket:

6 hummali, 6 cremonale, 6 palla, 6 puri-
ficatorium, 6 lavabo, 4 superpellicium, 1 ko-
gort, 1 küll kivarró, 2 angolniskével.

egyházpártoló családok leányai és asszonyai egymással versengve varrták az ékes kehelytakaró kendőket, oltárterítőket és térdeplőre való vánkosoikat. Cserna Györgyné Baghy Ilona 1894-ben aranykalászkokkal díszített mirtuszkoszorút vásárolt a szentélybe.⁷ A következő évben Draskovits Erzsébet hajadon fehér brokát anyagból varrt, színes selemmel hímzett, koszorúmintás oltárvánkosokat ajándékozott a templomnak. A motívum közepén Krisztus és Mária monogramja arannyal volt kihímmezve, a zsinórok és a bojtok ugyancsak aranszállal készültek.⁸ 1903-ban özv. Szabó Imréné „egy remek hímzésű szép oltárterítővel” és két oltárpárnával gazdagította az állományt.⁹

Az ajándékozás háttérében gyakran egyéni sorseseemény, tragédia vagy fogadalomtétel állt. Csanyi Forgó Teréz leány 1899-ben bronzból készült, tűzben aranyozott Mária-koronát adományozott az Élő Rózsafüzér Társulatnak, melyhez fehér atlasz anyagból vánkost is készített, rajta a szentolvasó mintájával. A koronához Borbás Henrik műasztalos gyártott üvegszekrényt. Az alkotás a Nepomuki Szent János-oltár mellett

kapott helyet.¹⁰ A leány nem sokkal halála előtt, súlyos betegsége idején készítette a templomnak szánt ajándékot. Wladár Sándornét kisgyermek elvesztése feletti gyásza indította arra, hogy két, hímzett oltárvánkost ajándékozzon a szentegyháznak.¹¹

A Csongrádon 1863-ban alapított, templomi felszerelések megújítását és a rendszeres szentségimádást céljául kitűző *Oltáregylet*¹² tényleges működéséről először Porubszky József plébános idejéből (1903–1912) értesülünk. Porubszky a Szentségimádó Papok egyházmegyei igazgatójaként kiemelt figyelmet fordított az Oltáregylet munkájának fellendítésére. 1906-ban több csongrádi hölgyet magával vitt Vácra, hogy megtekintsék az ottani oltáregyleti kiállítást. 1909-ben Csongrádra hívta Gálcsék Györgyöt, az Oltáregyesületek egyházmegyei igazgatóját. Beszédének hatására több csongrádi leány és asszony is a tagok közé lépett.¹³ A korabeli tagnévsorban 370 nevet találunk.¹⁴ Egyesületi jegyzőkönyv hiányában pontos eredményeiről nem tudunk számot adni. 1929-ben már bizonyos, hogy a Csongrádi Katholikus Nőegylet keretei között működtek. A 15–20 arra vállalkozó hölgy szerdánként találkozott a Polgári Leányskolában berendezett munkateremben, ahol Dr. Szőke Jenőné elnökaszony és Kovácsévics Vita tanárnő vezetésével miseruhákat, albákat, oltárpárnákat és oltárterítőket készítettek.¹⁵ 1931-ben Markó Béla Fő utcai kereskedő egyik üzlethelyiségében egyházi ruha kiállítást rendeztek be. A tárlatot Hanauer A. István megyéspüspök nyitott meg.¹⁶ A korabeli beszámoló szerint a kiállításon szerepelt „öt darab teljesen új, szebbnél szebb ornátus összes járulékaival, eredeti öltésű, rajzú, színezésű gobelinekkel. Hímzések, aranyskófiom rátétek, buljon (bullion) munkák, méter széles horgolt csipkék a karingeken, lehet finom récék, aszúrok, meg két kézifestésű selyem palla, a kehely kendőcskéik megszámlálhatatlan sokasága”.¹⁷ A legnagyobb érdeklődés Kovácsévics Vita és Nagy Árpád iparművész fekete gyászornátusát övezte.

Papi viseletek, ministráns ruhák

A papi miseruhák, albák és ministráns ruhák pótlása és megújítása mind a csongrádi hívek, mind a plébánosok kiemelkedően fontos, örökös feladata volt.

Az 1778-ba íródott vizitációs jegyzőkönyv szerint a csongrádi papoknak 15 miseruha állt rendelkezésére.¹⁸ A liturgikus viseleti darabok elégtelen száma, esetleg elhasználtsága¹⁹ magyarázza, hogy 1785-ben a plébános saját költségén egy fekete *kazulát*, *dalmatikát*, *palástot* és két ministránsnak ruhát készíttetett Budán.²⁰ A textíliák közül a legkorábbi egy 1792-ben a csongrádi Mészáros testvérek (Mihály, Gáspár és Imre) által a „kis”, azaz a belsővárosi templom számára készített kazula, valamint egy 19. század elejéről származó, hegedűformájú kazula a hozzátartozó stórával.

Az 1827-ben íródott vizitációs jegyzőkönyv számtalan miseruhát és miseruhatartozékot felsorol: tíz különböző színű kazulát azok kiegészítőivel, négy fekete, temetések alkalmával használt kazulát, három színes és két fekete dalmatikát, két színes és ugyanennyi fekete palástot, három színes és egy fekete stólát, tíz hófehér albát, ugyanennyi karinget, három vállkendőt, papi övet valamint a ministránsok ruháit.²¹

Az 1830-as években Szabó László plébános számos új darabbal gyarapította a templom miseruha-gyűjteményét: arany virágokkal és bojtokkal ékesített, zsinórdíszes palástot, tovább három alba és három „roketum”²² varrásához elegendő rumburgi (len) vásznat illetve német csipkét vásárolt, közel 300 forint értékben.²³ Banó Mihály plébános 1847-ben a káptalani helynök jóváhagyását kérte ahhoz, hogy a templompénztár terhére a ministráns ruhákat kicseréljék, hisz „a ministráló Gyermekes Öltönyeik annyira meg

rongyollottak, hogy valamint Híveim, úgy a magam figyelmét is felébresztették.”²⁴

A 19. század második felében a textilállomány erőteljes elhasználódására utal, hogy a csongrádi papok jóformán minden esztendőben rendeltek újabb miseruhákat és egyéb liturgikus ruhadarabokat. Edelényi János plébános 1881-ben fehér casulát és egy fekete palástot, hat vállkendőt (*humerales*) és két karinget szerzett be.²⁵ Hegyi Antal plébános pár évvel később nyolc albát és további négy karinget²⁶ valamint „egy szép fehér brokát casulát”²⁷ vásárolt. 1889-ben azt írja, hogy két ünnepi viselet híján a csongrádi plébánia liturgikus ruhakészlete teljesnek mondható.²⁸

A drága miseruhák pótlása olykor bőkezű magánadományok és hagyatékok révén oldódott meg. 1888-ban Bagi Imre földbirtokos végrendeletében 520 forintot különített el papi ornátusok beszerzésére.²⁹ Eszes Mátyás gőzmalomtulajdonos az 1880–90-es években 1700 forinttal járult hozzá – a Hegyi plébános által hiányolt – két ünnepi miseruha megvásárlásához. Az ornátusokat

Rétay és Benedek Egyházi Műiparintézetétől rendelték meg.³⁰ Hegyi Antal pártolói körének³¹ nőtagjai több alkalommal saját készítésű darabokkal gazdagították a templom miseruha-állományát. 1893-ban a szentesi Sima Ferenc nyomdatulajdonos és országgyűlési képviselő felesége egy saját kezűleg hímzett miseinggel lepte meg az egyházközséget.³² Eszes Mátyás leánya, Mária 1895-ben egy fehér selyemre hímzett, vállra teríthető vélumot ajándékozott a templomnak.³³

A századfordulón megújult ruhaállomány részben a megkímélés, részben a kisegítő papság csökkenő létszáma miatt a 20. század második feléig kielégítő volt. 1958-ban a sekrestye leltárában 31 miseruha, 9 palást, egy gyermektemetések alkalmával használt sárga palást és 35 ministráns ing szerepelt.³⁴ A csongrádi nagytemplom miseruha-gyűjteményében különösen a fehér színű miseruhákat ékesítették hímzett, buillon vagy gobelin technikával készített virágokkal, angyalokkal, liliomos dróthímzéssel. „Magyaros”, szürke szomorúhímzéssel ellátott gyászornátust is találni. Van a gyűjteményben Szent Szívvel, a fel-

támad Jézus festett képével, Krisztogrammal, galamb-, búza- vagy szőlőmintával ellátott palást és kazula is. A ruhák hátulja gazdagabban hímzett, hisz a II. Vatikáni zsinatig (1962–65) a papok a népnek háttal állva miséztek.

A liturgikus ruhadarabok anyaga jellemzően damaszt selyem, ritkábban bársony és brokát. Találunk különleges alkalomra készült darabokat is, ilyen a Tiszai Mária-napokra (1947) készült, fehér alapon világoskék hímzéssel ellátott miseruha. Néhány paláston a budapesti Oberbauer A. utóda vagy a bécsi A. Flemmich's Söhne vállalatok címkéje árulkodik a készítés helyéről.

Ritka, hogy a Mészáros testvérek példáján az adományozók nevét a miseruhába rejtették volna. Utóbbi, 1792-ben készített miseruha belső oldalán tintával örökítették meg a donációt. A hegedűtok alakú, rózsaszínű kazulát aprólékosan hímzett virágcsokrok ékesítik.³⁵ A 20. században a jobban igénybe részeket lecserélték,

és hasonló anyaggal kiegészíteni igyekeztek. A különleges színű miseruhát csak advent harmadik és nagyböjt negyedik vasárnapján viselték. Két pünkösdi miseruha belsejében kihímezve olvashatjuk a készítettők neveit: „ISTEN DI-CSŐSÉGÉRE 1973. Gyovay Imre és családja ajándéka”.

2018 nyarán a csongrádi Nagyboldogasszony-plébániatemplom miseruha-gyűjteményében tizenhat fehér/esketési, tíz fekete/gyász, nyolc lila/nagyböjti, hat piros/pünkösdi, négy zöld/évközi, két arany és egy rózsaszín miseruhát számoltunk össze. Ezekhez tartozott öt fekete, ugyanennyi fehér, egy zöld, egy piros és egy arany színű, míves csattal ellátott palást. Ezek közül három-négy darab 18. századi, túlnyomó többsége a 19. század második felében készült. A liturgikus színek arányán jól látszik, hogy elsősorban esketési és temetési célra készítették kazulákat és palástokat. A sárga/arany miseruhákat gyermektemetések alkalmával viselték.

Zászlók, lobogók és keresztek

A különböző céhek, vallási társulatok, katolikus egyletek és egyéb testületek a plébániatemplom főhajójában, bizonyos oltárok mellett³⁶ illetve a szentélyben tartották zászlóikat. A 19. század közepéig elsősorban céhzászlók álltak a templomban.³⁷

1778-ban a Nagyboldogasszony-templomban három nagyméretű és a kilenc kisebb zászló is volt. Ezek jellegéről, az ábrázolt szentekről nincsenek közelebbi adataink.³⁸ 1784-re a zászlók száma eggyel növekedett.³⁹ Bár 1862-ben egy nagyszombati körmenetről íródott híradás harminc zászlót és tíz körmeneti keresztet említ,⁴⁰ 1875-ben egy leltár csupán tizenegy zászlót számolt a templomban.⁴¹

A Mária Terézia uralkodása idején privilégiumot nyert szűcsök és csizmadiák zászlói a templom hátsó traktusában voltak elhelyezve. Amikor az 1820-as években több másik céh is működési engedélyt kapott és saját zászlókat készíttetett, az első céhek tüntetőleg a szentélybe helyeztették át jelvényeiket. A szűcsök zászlajáról tudjuk, hogy „a Szanktuáriumban, a Szűz Mária Státúája mellett” kapott helyet.⁴² A csizmadiák a molnárok mellett váltottak zászlóhelyet, szintén a szentélyben.

A drága céhjelvények a használat során megkoptak, elszakadtak, így időnként kisebb-nagyobb helyreállításokon estek keresztül. Csongrádon még a céhrendszer végóráiban is készültek új zászlók (1865: bodnár céh, 1870: szűcs céh).⁴³ A céhek feloszlását és az ipartestületi rendszer megszilárdulását követően a céhzászlók a plébániatemplomban maradtak, csak az egykori céhtagok temetésekor használták őket.

1893 decemberében a Ruhaipari Szakosztály elnöke jelentette az Ipartestület vezetőségének, hogy Hegyi Antal plébános „a szabó zászlót a templomba nem engedi tovább ott lenni, mert az már a kitűzött célnak nem felel meg”. A plébános állítása szerint a kifakult régiség csak a templomot csúfítja, így intézkedés hiányában kilátásba helyezte a zászló eltávolítását. Mire a kérdéses

céhzászló szemrevételezésére fél évvel később sor került, a zászlónak hűlt helyét találták. A harangozó közölte a döbönt szakosztályi elnökkel, hogy a zászlót a plébános utasítására betűzelte. Bizonyítékként a csupasz farudat és a zászlógömböt is megmutatta.⁴⁴ Hegyi Antal plébános egyik levelében mindezt úgy értékelte, hogy „Nem egészen három évi munkálkodás által templomunkból sikerült is eltüntetni a piszkot és az utolsó rongyfoszlányokat.”⁴⁵

A 19. század második felében a céházslók mellé egyre több búcsújáráskor használt⁴⁶ illetve társulati lobogó került. Tekulics Jánosné Meiszter Magdolna⁴⁷ 1887-ben férjével együtt két zöld selyem lobogót készíttetett a Ferencszállás-szentkúti búcsúra indulók használatára.⁴⁸ Szóke János harangozó szintén saját költségén szerzett be egy pár „szentkúti lobogót”.⁴⁹ A zarándokok hordoz-

ható ezüst keresztjét Tekulics János fizette ki.

⁵⁰ Az 1890-es években Máté János és társai 143 forint értékben készíttetek búcsújáráskor használt, rézből készült feszületet⁵¹ illetve egy „ezüst hajósi keresztet”.⁵² A máriaradnai zarándokutakra szánt piros selyem damaszt lobogópárt 1881-ben vásárolta Edelényi János plébános a Krisztina és Leitner cégtől.⁵³ Tíz évvel később egy harmadik radnai lobogó is készült.⁵⁴

A vallási társulatok közül a Rózsafüzér-társulatnak, a Jézus Szíve társulatnak illetve az Ol-táregyletnek voltak saját lobogói.⁵⁵ A Jézus Szíve társulat piros színű, teveször damaszt lobogóit Oberbauer A. utódjától hozatta Hegyi Antal plébános a 19. század utolsó éveiben.⁵⁶ A Rózsafüzér Társulat 1875-ben két új zászlót is készíttetett: az egyiket Mária mennybemenetele, a másikon a Megváltó a kereszten volt látható.⁵⁷

Öreg Bagi József két piros színű „oltáriszentségi lobogót” vásárolt Krisztina és Leitner oltáregyleti szállítóktól.⁵⁸

A 19. század utolsó negyedében gazdasági és foglalkozási egyesületek, társulások is készítették templomi zászlókat. Igen hasonló, zöld selyem damaszt lobogója volt a juhászoknak és a földműveseknek. A csongrádi fuvarosok zászlaja piros volt, 100 forintért vásárolták Krisztina és Leitnertől.⁵⁹

A zászlók pontos számáról ebből az időszakból nem állnak rendelkezésünkre pontos adatok. Egy 19–20. század fordulóján készült képeslapfelvételen azt láthatjuk, hogy a templomhajóban minden padosor külső szélén egy-egy lobogó áll. Az első ránézésre impozáns látkép megtévesztő, hisz adatközlők elmondásából tudjuk, hogy a búcsú napján Csongrádra érkező települések a padosorok végére erősítették lobogóikat. A jelzett fotó Nagyboldogasszony-napján készülhetett.⁶⁰

Hogy mely zászlók voltak használatban, a templomban kitéve vagy épp a sekrestye egyik fiókjába rejtve, nagyban függött az aktuális tár-

sadalmi igényektől, a politikai közegtől, csoportképződési és felbomlási folyamatoktól. A két világháború között jellemzően revizionista egyesületek avattak templomi lobogókat. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesületének Nemzetvédelmi Osztálya készítettett Szűz Mária-zászlót. A „faj és hazaszeretet áldozatkészségéből megalakított” zászló avatásán Héjjas Iván is részt vett.⁶¹ 1927-ben a Csongrádi Népfőiskolások Széchenyi Szövetsége fehér selyem lobogót szenteltetett, melynek egyik felén Patrona Hungariae, a másikon Nagymagyarország térképe volt látható, benne fekete vonallal a trianoni határ. A zászlóanya által adományozott szalagon „Istennel a Hazáért!” felirat szerepelt.⁶²

1958-ban 12 kisebb és egy nagyobb lobogó volt a templomban elhelyezve, ám ezek jellegéről forrásainkból semmi nem derül ki.⁶³ Napjainkban 15 zászló és lobogó található a hajóban. Az egyik bordó színű, virágindás-koronás aranyhímzéssel ellátott lobogóra a szeplőtelen fogantatás (Mária a galambbal) jelenetét festették. Párján Szent József illetve Szűz Mária a gyermek Jézussal látható. A lobogók feltehetően máriaradnai zarándoklatothalkalmára készültek.

Szent Erzsébet pártfogásáért két lobogó felirata is könyörög. Az egyik fehér lobogó a 19–20. század fordulóján készülhetett: színes népi hímzéssel, fémszálból készült díszrojtokkal ékesítették. A templom legújabb Erzsébet-lobogóját a csongrádi Karitászt készítette a 2000-es években. Egy fehér brokátselyem szentségi lobogópárt még a Csongrádi Katolikus Nőszövetség Oltáregyesülete készített 1922-ben. A lobogókat Kovacsevics Vita rajz- és kézimunka tanárnő irányítása mellett Kovács Matild tervezte, a hímzőmunkát a helyi Mária Kongregáció tagjai vállalták.⁶⁴ Az arannyal hímzett monstrancia közepén IHS (Iesus Hominum Salvator – Jézus, világ megváltója) monogram olvasható. A másik oldalra napmotívumba foglalt alfa és omega (kezdet és vég) jelet hímeztek.

A hat darab, gazdag richelieu-hímzéssel ellátott lobogó valószínűleg a 20. század elején készült. Témájuk jellemzően Jézus Szíve (három

lobogó) és a Szent Kereszt (két lobogó), de akad egy angyalos középmotívummal kidolgozott lobogó is. Az egyik Jézus Szíve lobogón a 2011-es csíksomlyói zarándoklat emlékszalagja függ, trikolor szalaggal egybefűzve.

A csongrádi Gazdasági Egyesület 1910-ben készített, gazdagon hímzett zöld brokátselyem zászlajának egyik oldalán a magyar szent koronát viselő Madonna ül a gyermekkel, másik oldalán Szent Ferenc stigmatizációjának jelenete látható. A hímzett középmotívumokat szőlőindák és feliratok fogják körül (MAGYARORSZÁG VÉDASSZONYA KÖNYÖRÖGJ ÉRET-TÜNK! / SZENT FERENC HITVALLÓ KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK / ISTEN ÁLDÁSA SZÁLLJON KEZEINK MUNKÁJÁRA). Az ékes zászlón a Független Kisgazdapárt csongrádi alapszervezetének 10 éves évfordulójának (1990) emlékére készített díszszalagok függnék.

A lourdes-i Mária-oltár melletti, kisebb, hímzett lobogó a Kármelhegyi Boldogasszonyt dicsőíti. Egyik oldalán Mária törrel átszúrt Szeplőtelen Szíve, a másikon oldalon *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum* (Buzgón buzgólkodtam az Úrért, a seregek Istenéért – 1Kir 19,10) felirat olvasható.

Ötvöstárgyak

A templom legfontosabb szerelvényeihez a liturgiában használt ötvöstárgyak tartoznak. Tudjuk, hogy az építkezések befejezése után Károlyi Antal kegyúr monstranciákat és kelyheket készíttet a templom számára.⁶⁵ 1778-ban, a templom első püspöki látogatásakor felvett jegyzőkönyvben már öt kelyhet, három ezüst *paténát*, egy réz ostyatartó kelyhet (*cibórium*), egy aranyozott, ezüst szentségtartót, talpas feszületet, csengettyűket és egyéb kisebb tárgyakat írtak

össze. Mivel a jegyzék a monstranciáról külön kiemeli, hogy újonnan készült, feltételezhető, hogy a leltárba vett tárgyak egy része korábban a belsővárosi templomhoz tartozhatott, és nem a nagytemplom számára készült.⁶⁶ Egy későbbi forrásból tudjuk, hogy az ezüstből készült, mívesszentségtartó holdsarló alakú ostyaállványa (lunulája) gyöngyökkel volt kirakva.⁶⁷ 1784-ben már csak négy kelyhet tüntettek fel az összeírásban.⁶⁸

A feljegyzések szerint Szabó László plébános jóvoltából került a templomba az 1820–30-as években egy Krisztus keresztfájának darabját őrző, Szent Kereszt ereklyetartó (Szent Keresztoltár), melyet Nagyböjt keddjén a hívek csókjaikkal illethettek.⁶⁹ A Keresztelő Szent János illetve Lisieux-i Szent Teréz csontszilánkját tartalmazó ötvösmunka (Pieta-oltár) a 21. század elején készült. Az ereklyetartókat 2008-ban helyezték ki jelenlegi helyeikre, egy-egy üvegezett szekrénykébe zárva.⁷⁰

1970-ben még a templom klenódiumgyűjteményéhez tartozott egy 18. századi ezüst feszület⁷¹ és egy 1764-ben, bécsi műhelyben készült füstölő,⁷² valamint egy 18. század végi – 19. század eleji cibóriumkehely Franciscus Pasberger pesti ötvös műhelyéből.⁷³ Az egyik kehelyről tudjuk, hogy Tóth Tamás plébános idejében (1778–1781) készült, és 200 forint értékű volt. Ugyanekkor az időszakban egy másik, 80 forintot érő ezüst kelyhet is szereztek.⁷⁴

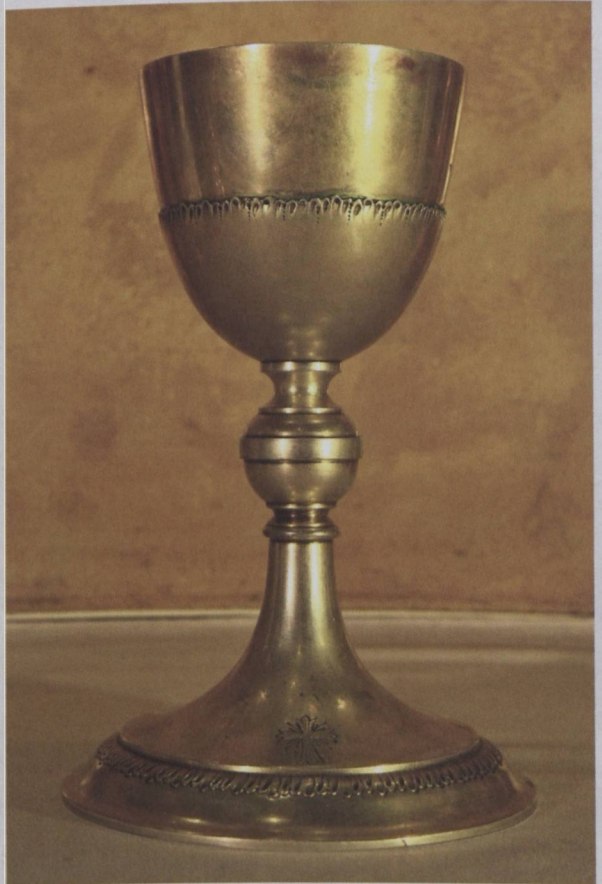
1827-ben egy aranyozott ezüst kehely, egy aranyozott rézkehely, három használatban lévő és két használaton kívüli aranyozott réz paténa, egy aranyozott ezüst cibórium, egy ezüst monstrancia (úrmutató), egy ezüst és egy réz pacifikálé, egy ezüst és egy másik, régi füstölő tömjéntartóval (turibulum naviculával), egy ezüst és egy ón betegáldoztató szelence (pyxis), három nagyobb, bor tárolására használt és egy másik szelence

ólomból; négy körmeneti, hordozható lámpa, öt csengettyű, szenteltvíztartók (aspersorium) tartoztak a templom klenódiumai közé.⁷⁵

1875-ben Szvoboda József plébános egy új cibóriumot küldött felszentelés céljából Vácra.⁷⁶ Edelenyi János plébános az 1885. évi országos kiállításon egy értékes, ma is használatban levő, doborművekkel és Szűz Máriát ábrázoló zománcképekkel díszített ezüst kelyhet szerzett be Bagi József nagygazda költségén a lourdesi Mária-oltár részére, a budapesti Kriszta és Leitner cégtől.⁷⁷

Jelenleg főként 19. századi kelyhek, cibóriumok és egyéb liturgikus eszközök vannak használatban. Számuk főleg 19. század utolsó két évtizedében sokasodott meg, elsősorban a kegyúr és a plébánosok, kisebb részben a csongrádi hívek jóvoltából, akik ötvöstárgyakat kevésbé, inkább miseruhákat, terítőket, kisebb liturgikus kellékeket adományoztak a plébániatemplom számára.

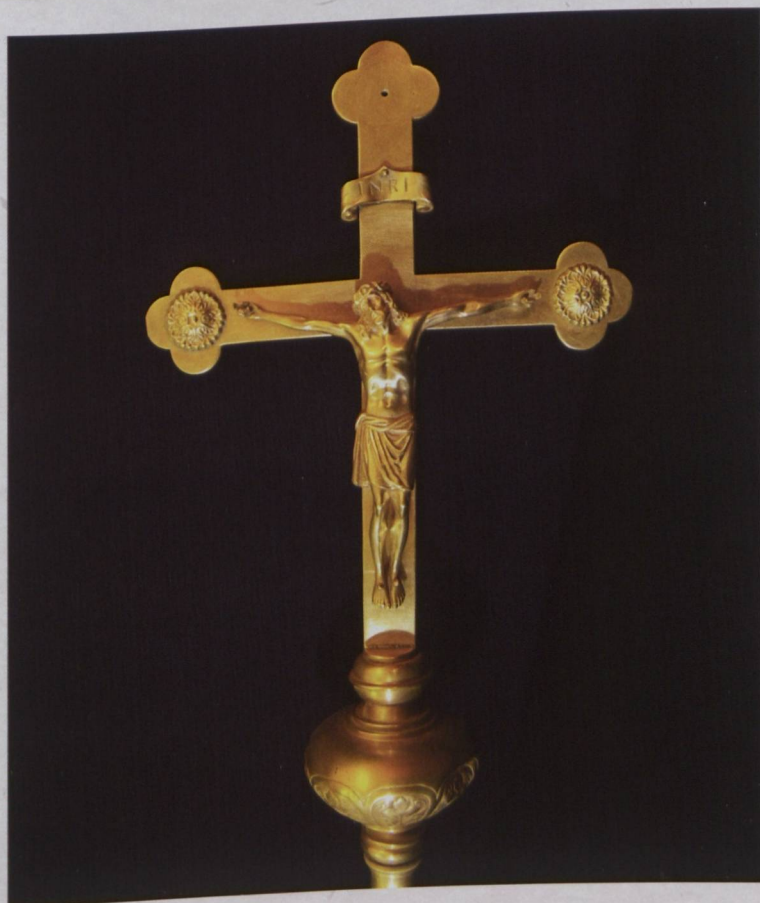
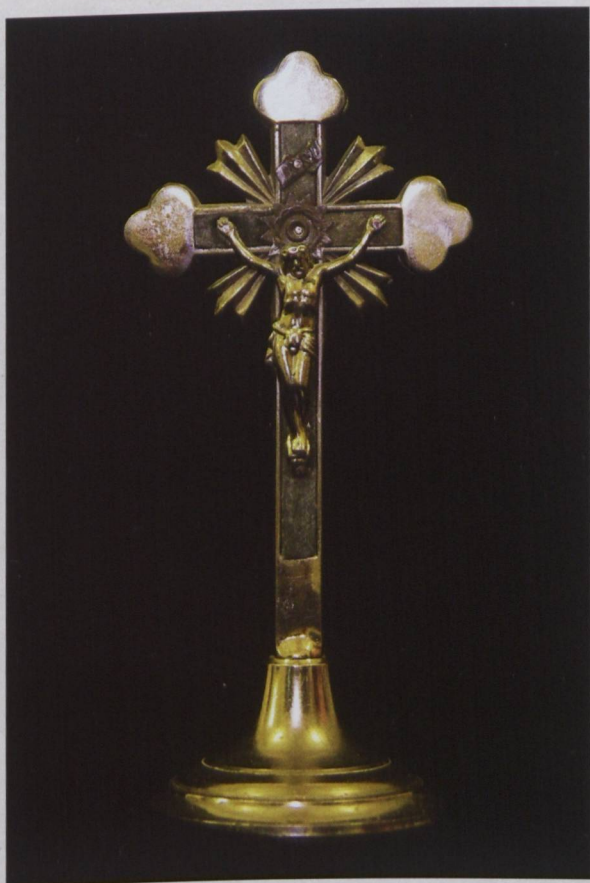
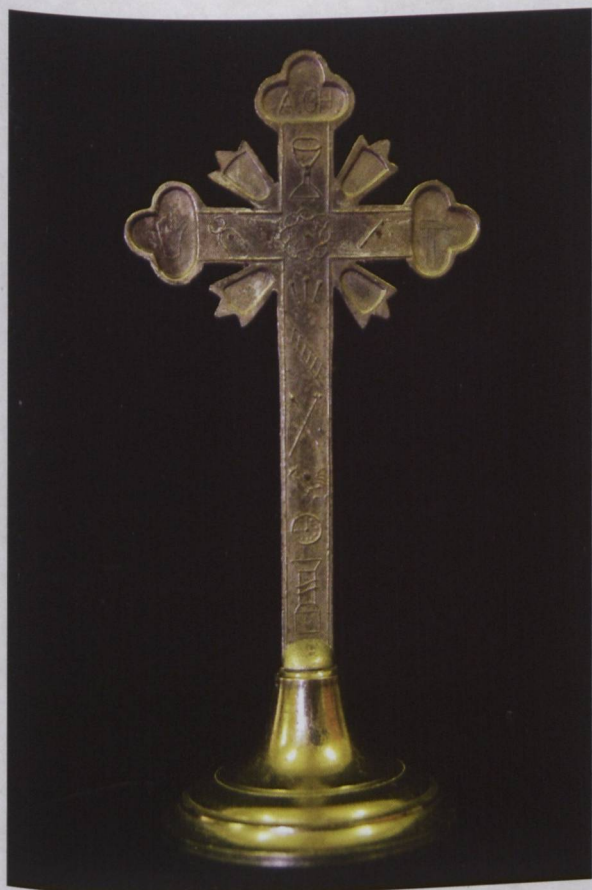

Baldachin, örökmécs, betlehem, és egyéb szerelvények

Egy szentszéki kihallgatási jegyzőkönyvnek köszönhetően világosan kirajzolódik azoknak a családoknak a köre, akik jelentős összegekkel járultak hozzá a liturgikus kellékállomány gyarapodásához. A szentségtartó állványt és annak díszítését például a Máté, Német és Tari családok⁷⁸, az örökmécsest a Doktor és Keli családok fizették.⁷⁹

A napjainkban is használatos baldachint 1882-ben rendelte Hegyi Antal plébános, miután a korábban használt rudas mennyezet menthetetlenül elrongyolódott. Krisztina és Leitner cége szállította 160 forintért.⁸⁰ Úrnapján, a nagyszombati feltámadási körmeneten és más, nagyobb körmenetek alkalmával használják a szentostyát tartó monstrancia védelmére. Négy oldalán gazdagon hímzett, Szent Szív motívummal ellátott vélumok láthatóak.

1897-ben a Nagyboldogasszony-templom örökmécseit kijavították, újra-ezüstözték és a Szent Rókus filiális templomba helyezték át. Az akkoriban újonnan vásárolt öröklámpás Párizsban készült, és mivel csak nyolcnaponként kellett olajat és lámpabelet újítani benne, elődénél jóval kevesebb gondoskodást igényelt.⁸¹ A jelenleg használt örökmécseket Janes Zoltán⁸² vásárolta a czestochowa-i Mária-kegyhelyen.

A plébániatemplom korábbi betlehemét Samu Pál kezdeményezésére készítette a juhászok társasága, kik karácsonykor felváltva örkölték a kápolnaszerűen kialakított barlangocskát mellét.⁸³ 1940-ben Szedlacsek István plébános azt jegyezte be az egyházművészeti hivatal kérdőívére, hogy a csongrádi főtemplomban „egy igen régi, egyszerű Betlehem van. Kicserélendő.”⁸⁴ Az egyházközség 1943-ban vásárolta meg Máriahegyi János budapesti szobrászművész 21 darab magyaros betlehemi figuráját.⁸⁵ A kompozíció három királya Szent István, Szent László és Szent Imre alakját idézi.⁸⁶

A templom felszereléséhez egykor egy gyászemlévény (katafalk vagy castrum doloris) részét képező gyászkaporsó (tumba) is hozzá tartozott. Elsőként a templom 1827. évi leltára említi.⁸⁷ A feketére festett, üres fakoporsót módosabb személyek illetve főpapok, politikusok, közéleti emberek gyászmiséjén helyezték el a templomhajó közepén emelt alkalmi gyászemlévényre, az elhunyt rangjának megfelelő jelvényekkel övezve. 1891-ben, Simor János hercegprímás halálakor például a csongrádi templomban felállított jelképes ravatalra püspöksüveget, pásztorbotot, kelyhet és misekönyvet, valamit fátyollal bevont hercegi koronát helyeztek.⁸⁸ A Gróf Andrássy Gyula lelki üdvéért végzett szentmisén a padok végét fekete gyászdrapériával vonták be; a középre felállított katafalkot a csendőrség és a pénzügyőrség díszbe öltözött tagjai állták körül.⁸⁹

A templomi perselyek számáról, elhelyezkedéséről véletlenszerűen szerzünk tudomást olyankor, amikor valamelyiket kifosztották, és az esetről jelentés vagy kihallgatási jegyzőkönyv készült. 1898-ban például az Oltáriszentség társulat perselyét törték fel. Az ügy kapcsán keletkezett iratokból derül ki, hogy a persely pénzéből jellemzően szentmiséket fizettek. Ugyanezen forrás említ egy Szent Család (feltehetően Szent Anna-oltár) perselyt, a Szent Sír őreinek perselyét (Nepomuki Szent János-oltár) illetve a főbejárat melletti „Péterfillért”.⁹⁰ Volt persely továbbá a Szent Antal szobor előtt, a lourdes-i Mária-oltárnál, a purgatóriumi oltárnál illetve a Szent József szobor mellett.⁹¹ 1900-ban összesen kilenc persely volt a templomban.⁹² A sekrestyében napjainkig megtalálható néhány csengettyűs persely a 19. század második feléből. A nyéllel ellátott fémkarimák tetején pénzbedobó nyílás, alján textilszak és apró csengettyű található. A csengettyűs perselyeket a szentmisén hordoztak körbe a ministráns gyermekek.

A templomi szerelvények beszerzésére, pótlására a helyi vallásos társulatok, élükön a Rózsafüzér Társulat tagjai is szerveztek gyűjtéseket. A

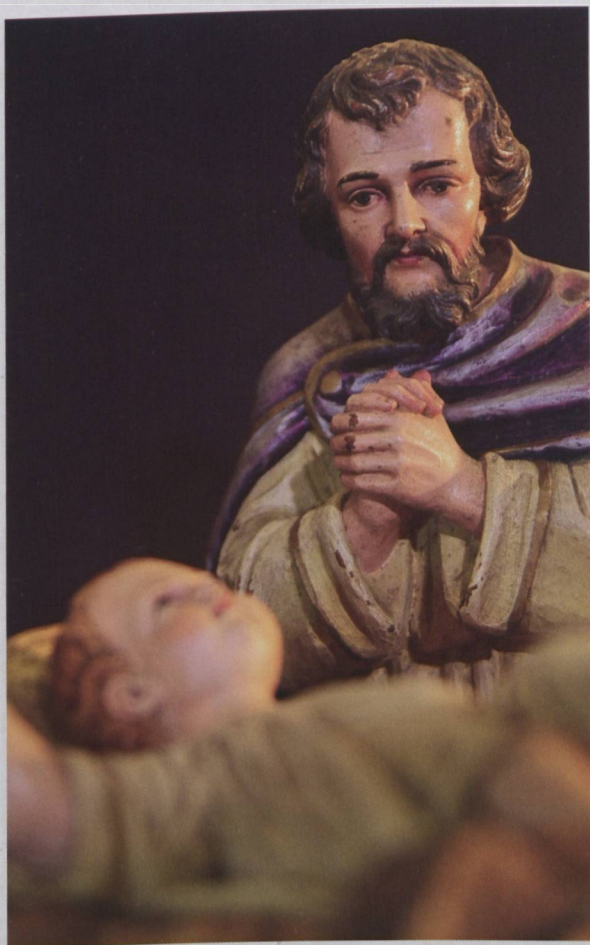
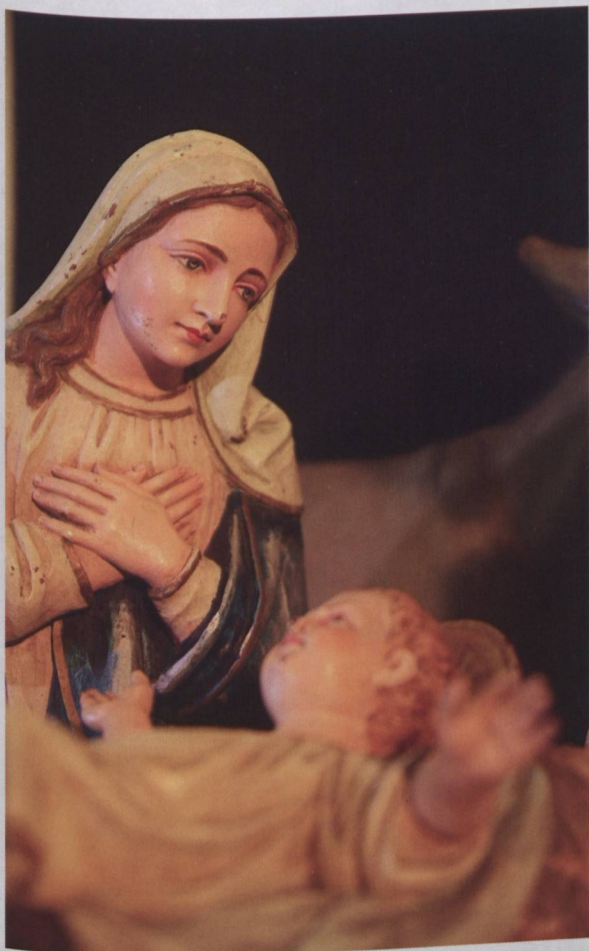

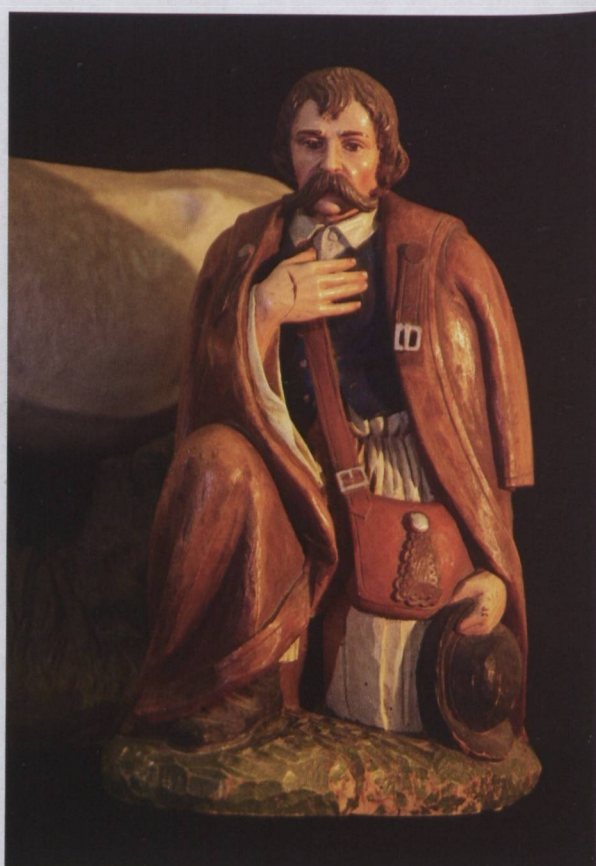

tagpénzt napjaikban is a templom szükségére fordítják. A társulat jóvoltából készült például Zsótér Antal plébánossága idején a szembemiséző oltár, illetve kiépítették az első padsorok fűtőrendszerét.⁹³

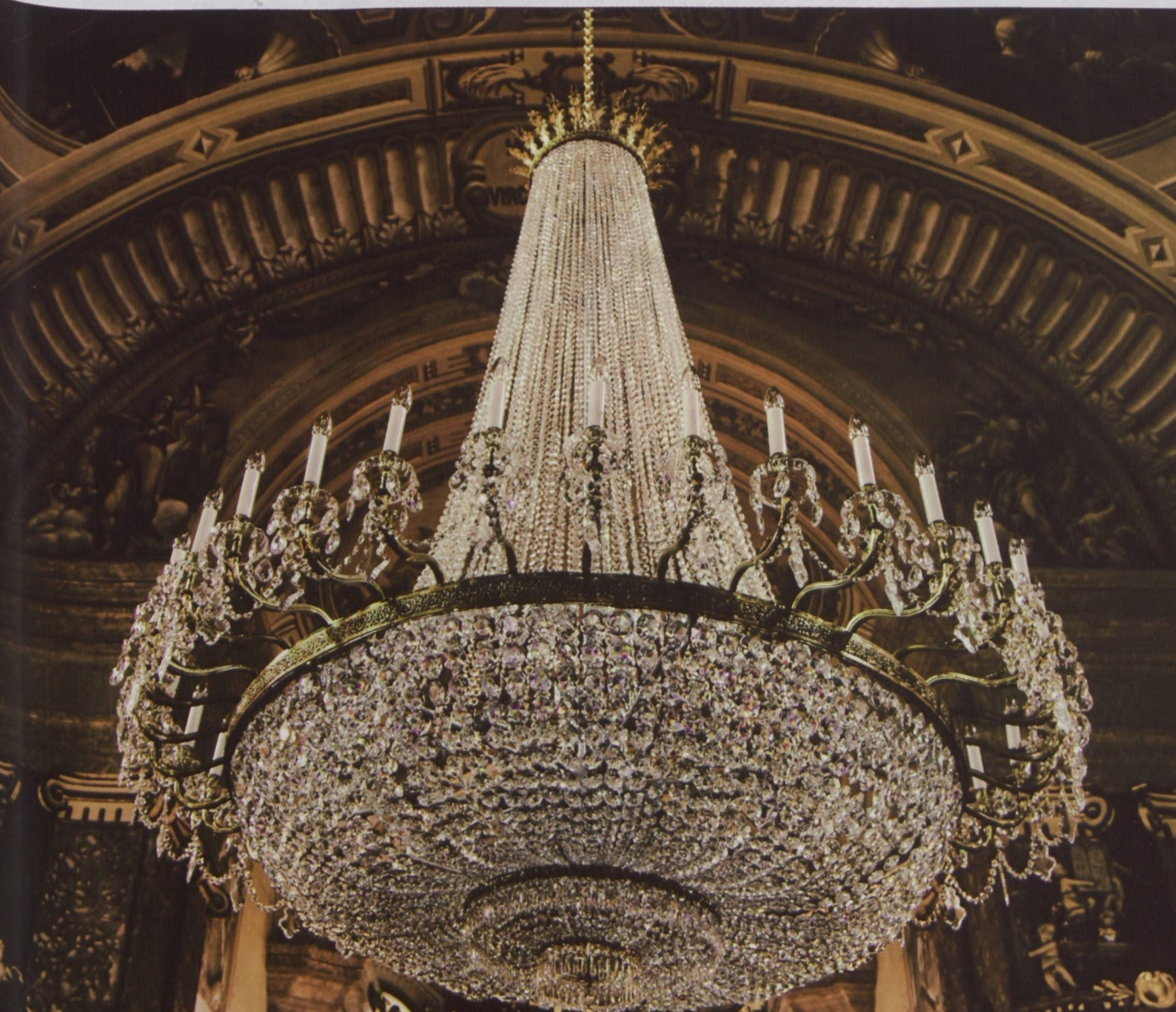
Megjegyzendő, hogy a templom tárgyalománya az idők során kisebb, felszámolt misézőhelyekről származó darabokkal is kiegészült. Felgyő kertészközség feloszlása után az ottani miseszoba egyházi szerelvényei Csongrádra kerültek.⁹⁴ Az alig másfél kilométerre fekvő Szent Rókus filiális templom és a Nagyboldogasszony-templom tárgyai is olykor egymás közt „vándoroltak”, cserélődtek.⁹⁵

Gyertyák, csillárok, világítás

A templom kellő megvilágításához – illetve a vonatkozó liturgikus szabályok betartásához⁹⁶ – mennyezeti csillárokra és tucatnyi, oltárokra

helyezett és falakra erősített gyertyatartóra volt szükség. 1821-ben Szabó László plébános Erhard pesti harangöntőtől rendelt a főoltárra hat darab réz gyertyatartót.⁹⁷ 1875-ben egy leltár három karos függőlámpát (lychnuchi pensiles) is megemlíti a templomban.⁹⁸ Az 1890-es években Hegyi Antal plébános egy új csillárt és hét olajlámpát vásárolt a templom számára.⁹⁹ A szükséges „flóra gyertyákat”,¹⁰⁰ nagyobb templomi gyertyákat, mécsbeleket és az olajat Bagossy József vas-fűszer, ásványvíz- és borkereskedő Fő utcai üzletéből szerezte be a plébános.¹⁰¹ Egy másik, új csillárt Horváth-Varga Mátyásné Farkas Rozál adományozott a templomhajóba.¹⁰²

A villanyvilágítást 1913-ban vezették be.¹⁰³ 1958-ban a sekrestyei leltárban 36 gyertyatartó szerepelt, ezek java részét már feltehetően nem használták.¹⁰⁴ A három templomi csillárt az államszocializmus időszakában leszerelték. A közezső, rézből és ólomkristályból készült csillár

hiteles másolatának elkészíttetéséért Murányi László képviselő munkálkodott. Az előmunkálatokban Fekete Gábor informatikus (méretervezés) és Stéhlik Gyula képzőművész voltak segítségére. Az adományozók többsége névtelenséget kért, a későbbiekben Dr. Kapolyi László vállalta

nyilvánosan a donációt. A külföldön készült csillárt Budapesten szerelték össze, felszentelésére 2007 decemberében került sor.¹⁰⁵ 2008-ban az első katolikus bál bevételeiből Janes Zoltán plébános halogén reflektorokat vásárolt a templomhájo megvilágítására.¹⁰⁶

Jegyzetek

- ¹ A templom egykori pénzes ládáját két kulcs nyitotta: az egyik a plébánosnál, a másik a kurátornál volt. A láda egyik felében beolvasztásra váró gyertyacsonkokat gyűjtöttek, míg egy másik, belső rekeszben a pénzt tartották.
- ² VPL APar. Cs. 1888. október 5. Hegyi Antal levele a váci püspöknek.
- ³ VPL APar. Cs. 1827. május 3. A templom felszereléseinek, paramentumainak összeírása Szabó László plébános által. Csongrád,
- ⁴ A liturgiában használt kelyhek tartozékai. Ld. a szakkifejezések magyarázatát!
- ⁵ VPL. APar. Cs. 1881. december 23. Inventárium, Edelényi János.
- ⁶ VPL APar. Cs. 1888. május 11. Hegyi Antal levele a váci egyházmegyei hatóságnak.
- ⁷ *Csongrádi Közlöny*, 1894. március 15. I. évf. 1. szám, 3. old.
- ⁸ *Csongrádi Közlöny*, 1895. június 16. II. évf. 24. szám 3. old.
- ⁹ *Csongrádi Lap*, 1903. október 25. XIII. évf. 43. szám, 3. old.
- ¹⁰ *Tiszavidék*, 1899. augusztus 6. X. évf. 32. szám, 3. old.
- ¹¹ *Tiszavidék*, 1893. augusztus 27. IV. évf. 35. szám, 4. old.
- ¹² Dudás 1998. 105.
- ¹³ Kovácsik 2010. 153.
- ¹⁴ Hasonló tapasztalatait rögzítette kunszentmártoni példák alapján Barna 2011.
- ¹⁵ *Csongrádi Újság*, 1929. június 2. VIII. évf. 66. szám, 4. old
- ¹⁶ *Csongrádi Újság (II)*, 1931. október 1. X. évf. 78. szám, 2. old.
- ¹⁷ *Csongrádi Újság (II)*, 1931. október 4. X. évf. 80. szám, 1–2. old.
- ¹⁸ VPL 1778: Liber VII. p. 285–297.
- ¹⁹ Nagy része feltehetően a korábbi plébániatemplomból került át.
- ²⁰ NPI Historia Domus I. 41. old.
- ²¹ VPL APar. Cs. 1827. május 3. A templom felszereléseinek, paramentumainak összeírása Szabó László plébános által.
- ²² *Rochetum*: Hosszú, szűk ujjú, térdig érő karing. Mihályfi 1933. 265.
- ²³ NPI Historia Domus I. 83.
- ²⁴ VPL APar. Cs. 1849. március 26. Banó Mihály plébános levele a váci püspöknek.
- ²⁵ VPL. APar. Cs. 1881. december 23. Inventárium, Edelényi János.
- ²⁶ VPL APar. Cs. 1888. május 11. Hegyi Antal levele a váci egyházmegyei hatóságnak.
- ²⁷ NPI Historia Domus, 1884. 117. old.
- ²⁸ VPL APar. Cs. 1889. május 6. Hegyi Antal levele a váci egyházmegyei hatóságnak.
- ²⁹ VPL APar. Cs. 1888. május 13. Gr. Károlyi Sándor levele Hegyi Antal plébánosnak.
- ³⁰ VPL APriv. Hegyi Antal, é. n. (1898) Droppa Károly adminisztrátor levelének hiteles másolata.
- ³¹ Hegyi Antal plébános politikai tevékenységéről és annak hatásairól bővebben lásd: Gyöngyössy 2014.
- ³² *Tiszavidék*, 1893. június 4. IV. évf. 23. szám, 3. old.
- ³³ *Csongrádi Közlöny*, 1895. április 7. II. évf. 14. szám, 3. old.
- ³⁴ NPI Átadás-átvételi leltárbavétel, Dr. Somogyi Tibor beiktatása évéből 1958.
- ³⁵ A különleges színű miseruhát az egyházi szabályok szerint csak advent harmadik, illetve nagyböjt negyedik vasárnapján viselhette a pap. Ld. Mihályfi 1933. 271.
- ³⁶ A rózsafüzér társulati zászlók a Mária oltár közelében kaptak helyet.
- ³⁷ A csongrádi céhek történetéről, a céhzászlók sorsáról bővebben lásd: Gyöngyössy 2013.
- ³⁸ VPL 1778: Liber VII. p. 285–297.
- ³⁹ VPL 1784: Liber VIII. 698–713.
- ⁴⁰ *Idők Tanúja*, 1862. április 23. Hiv. rá: Dudás 1998. 105.
- ⁴¹ VPL APar. Cs. A templom 1875. évi leltára (Supellex ecclesiae exterioris).
- ⁴² VPL APriv. Mátyus János, 1822. július 23.
- ⁴³ Dudás 1998. 105. A szücsök zászlaja ma a Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum gyűjteményét gazdagítja. Leltári száma: CsKK TLM TA 82.2.1.
- ⁴⁴ MNL CsML CsL Ipartestületi jegyzőkönyvek, 1894. június 17. gyűlés jegyzőkönyve.
- ⁴⁵ VPL APriv. Hegyi Antal, 1890. február 10. Hegyi Antal levele a váci püspöknek.
- ⁴⁶ A csongrádiak búcsújáró gyakorlatáról lásd. Gyöngyössy (kézirat) 2018.
- ⁴⁷ Váry Gellért piarista atya nővére.
- ⁴⁸ *Tiszavidék*, 1899. november 19. X. évf. 47. szám, 3. old
- ⁴⁹ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898 augusztus 27. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv.
- ⁵⁰ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898 augusztus 27. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv.

- ⁵¹ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. július 22. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Máté János vallomása.
- ⁵² VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. május 19. Droppa Károly levele a váci egymégyei hatóságnak.
- ⁵³ VPL APar. Cs. 1881. december 23. Inventárium, Edelenyi János. Ezek beszerzése körül sokat fáradt Buzder Lantosné és Ifj. Hajdú János. NPI Historia Domus I. 117.
- ⁵⁴ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 27. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv.
- ⁵⁵ A csongrádi vallásos társulatokról bővebben lásd: Gyöngyössi 2014.
- ⁵⁶ VPL APar. Cs. 1899. március 20. számla.
- ⁵⁷ VPL APar. Cs. 1875. március 19. Szvoboda József csongrádi plébános levele a váci püspöknek a zászlók felszenteléséről.
- ⁵⁸ VPL APar. Cs. 1881. december 23. Inventárium, Edelenyi János; NPI Historia Domus I. 117.
- ⁵⁹ NPI Historia Domus I. 117.
- ⁶⁰ Interjú Galli Jánosnéval (sz. 1924) 2018.
- ⁶¹ *Csongrádi Újság (II)*, 1923. január 21. II. évf. 6. szám, 2. old.
- ⁶² *Csongrádi Újság (II)*, 1927. május 17. VI. évf. 61. szám, 1. old.
- ⁶³ NPI Átadás-átvételi leltárbavétel, Dr. Somogyi Tibor beiktatása évéből 1958.
- ⁶⁴ *Csongrádi Újság (II)*, 1922. szeptember 17. I. évf. 7. szám, 4. old.
- ⁶⁵ VPL APar. Cs. 1779. október 9. Tóth Tamás plébános levele a váci püspöknek.
- ⁶⁶ VPL 1778: Liber VII. p. 285–297.
- ⁶⁷ VPL 1784: Liber VIII. 698–713.
- ⁶⁸ VPL 1784: Liber VIII. 698–713.
- ⁶⁹ „...devoto populo osculandum praeberere solet.” VPL Lib. Vis. 1842. Ecclesiae Structura Interioris.
- ⁷⁰ Janes Zoltán szíves közlése.
- ⁷¹ P. Brestyánszky 1972. 32, 112.
- ⁷² Talpára vésett felirata szerint Kanyó András plébános adományozta a templomnak 1799-ben. P. Brestyánszky 1972. 54, 113.
- ⁷³ P. Brestyánszky 1972. 41, 42, 113, 24. sz. kép
- ⁷⁴ VPL 1842: Liber XVII. 143–.
- ⁷⁵ VPL APar. Cs. 1827. május 3. A templom felszereléseinek, paramentumainak összeírása Szabó László plébános által.
- ⁷⁶ VPL APar. Cs. 1875. március 23. Szvoboda József levele a váci püspöknek.
- ⁷⁷ NPI Historia Domus I. 118.
- ⁷⁸ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. július 22. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Német Imre vallomása.
- ⁷⁹ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. május 19. Droppa Károly levele a váci egymégyei hatóságnak.
- ⁸⁰ VPL APar. Cs. 1889. december 28. Hegyi Antal levele a váci egyházmegyei hatóságnak.
- ⁸¹ *Csongrád Közlöny*, 1897. január 31. IV. évf. 5. szám, 3. old. Keli Istvánné Galambosy Erzsébet és Doktor Ferenc 100 forintot fizetett érte. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 27. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv.
- ⁸² 2007-2009 között csongrádi plébános.
- ⁸³ *Csongrádi Közlöny*, 1894. december 23. I. évf. 41. szám 3. old.
- ⁸⁴ NPI 1940. május 2. Egyházművészeti hivatal kérdőíve,
- ⁸⁵ NPI Historia Domus II. 105-107.
- ⁸⁶ Dudás 2000/b. 54.
- ⁸⁷ *Tumba pro requiem decora*. VPL APar. Cs. A templom paramentumainak összeírása 1827-ből.
- ⁸⁸ *Csongrádi Lap*, 1891. március 1. I. évf. 4. szám, 3. old.
- ⁸⁹ *Tiszavidék*, 1890. március 2. I. évf. 1. szám, 3. old.
- ⁹⁰ VPL APar. Cs. 1898. október 30. Hegyi Antal levele a váci püspöknek.
- ⁹¹ *Tiszavidék*, 1904. július 10. XV. évf. 28. szám, 3. old.
- ⁹² *Csongrádi Lap*, 1900. május 6. X. évf. 19. szám, 3. old; VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 31. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.
- ⁹³ Interjú Tyukász Imrénével 2010.
- ⁹⁴ VPL APar. Cs. 1879. szeptember 12. A váci püspök levele a csongrádi plébánosnak.
- ⁹⁵ Lásd: Bara – Gyöngyössi 2016.
- ⁹⁶ V. ö. Mihályfi 1933. 232–233.
- ⁹⁷ NPI Historia Domus I. 83.
- ⁹⁸ Ugyanez a Lásd: VPL APar. Cs. A templom 1875. évi leltára (Supellex ecclesiae exterioris)
- ⁹⁹ VPL APriv. Hegyi Antal, 1893. február 3. Hegyi Antal levele a váci egyházmegyei hatóságnak.
- ¹⁰⁰ Flóra Első Magyar Stearingyertya és Szappangyár Rt. terméke.
- ¹⁰¹ VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. január 25. Bagossy József számlájának másolata.
- ¹⁰² VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 31. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.
- ¹⁰³ Dudás 2000./a 84. Ajánlattétel: NPI 1912. június 11. Hazai Villamossági Rt ajánlata.
- ¹⁰⁴ NPI Átadás-átvételi leltárbavétel, Dr. Somogyi Tibor beiktatása évéből 1958.
- ¹⁰⁵ Murányi László szíves közlése.
- ¹⁰⁶ Janes Zoltán szíves közlése.